

Hediyeleşme Kültürü: XIX. Yüzyıl Osmanlı-Alman Diplomasisinde Hediyeleşme Üzerine Bir İnceleme

The Culture of Gift Exchange: A Study on Gift Exchange in 19th Century Ottoman-German Diplomacy

Edip BUKARLI

Dr.,

ORCID: 0000-0002-4969-7617 e-posta: lecturer.edip@gmail.com

Article Information/Makale Bilgisi

Cite as/Atıf: Bukarlı, E. (2024). *The Culture of Gift Exchange: A Study on Gift Exchange in 19th Century Ottoman-German Diplomacy*, Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute, 66, 62-71

Bukarlı, E. (2024). Hediyeleşme Kültürü: XIX. Yüzyıl Osmanlı-Alman Diplomasisinde Hediyeleşme Üzerine Bir İnceleme, Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute, 66, 62-71

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: June 30, 2024/30 Haziran 2024

Accepted/Kabul Tarihi: October 14, 2024/14 Ekim 2024

Published/Yayın Tarihi: December 25, 2024/25 Aralık 2024

Pub Date Season/Yayın Sezonu: December/Aralık

Issue/Sayı: 66 **Pages/Sayfa:** 62-71

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl University of Social Sciences Institute/Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Yazar isim/lerl).

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır/ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Öz

Hediye, Arapça bir kelime olup, “lütuf, iyilik, sevgi ve saygı” anlamına gelmektedir. Kelime anlamına uygun olarak hediye, karşılık beklemeden verilir. İnsanların muhtelif nedenlerle hediyeleşme faaliyetinde bulunduğu öteden beri bilinen bir gerçekliktir. Hediyeleşmek, her toplumda insanlar arasında bir sevgi ve saygı bağının ifadesi olarak kullanıldığı gibi, iletişimi başlatan ve karşılıklı duyguların gelişmesini de sağlayan bir amaca hizmet etmektedir. Tarih boyunca hediyeleşme geleneği, kişiler ve toplumlar arası ilişkilerin sürdürülmesi için de önemli bir araç görevini üstlenmektedir. İnsanların birbirine çeşitli nedenlerle hediye vermelerinin yanı sıra devletler de ilişkilerin gelişmesi bakımından birbirlerine resmi olarak hediyeler takdim etmişlerdir. Hediyeleşme geleneği devlet organizasyonlarında eski tarihlerden itibaren uygulanmaktadır. Bu resmî hediyeleşmelere birçok dönemde olduğu gibi Osmanlı Devleti döneminde de rastlanmaktadır. Devletler arası hediyeleşmelerin genellikle taht değişikliği ve ülkeyi ziyaret esnasında gerçekleştiği mevcut kayıtlardan anlaşılmaktadır. Makalenin araştırma konusu olarak ele alınan, Osmanlı-Alman ilişkileri Sultan II. Abdülhamid dönemine kadar dostane bir şekilde devam etmiştir. II. Abdülhamid'in Osmanlı tahtına çıkması ve ardından II. Wilhelm'in Alman İmparatoru olmasıyla Osmanlı-Alman ilişkileri farklı bir boyut kazanarak, siyasî, askeri ve ekonomi gibi birçok alanda ilişkiler geliştiği gözlemlenmiştir. Öyle ki II. Wilhelm'in, İstanbul'u ziyareti esnasında Sultan Abdülhamid, II. Wilhelm ve eşine birçok hediye takdim etmiştir. Bu hediyelere karşılık olarak II. Wilhelm de II. Abdülhamid'e birçok hediye vermiştir. Devletler arasındaki bu hediyeleşmeler, iyi ilişkilerin devamı, güç gösterisi, askeri ve ekonomik ilişkilerin sürdürülmesi bakımından büyük önem teşkil etmiştir. Bu çalışmada, XIX. yüzyıl Osmanlı-Alman diplomasisinde hediyeleşme faaliyetlerinin yanı sıra hediye alma ve verme kavramı, hediyeleşmenin Türk kültüründeki yeri ve ehemmiyeti açıklanarak, hediyeleşmenin tarihsel süreci değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Alman, II. Abdülhamid, II. Wilhelm, diplomasi, kültür, hediye.

Abstract

Gift is an Arabic word that means “favor, favor, love and respect”. In accordance with the meaning of the word, a gift is given without expecting anything in return. It has long been known that people engage in gift-giving activities for various reasons. Gifting is used as an expression of love and respect between people in every society, as well as serving a purpose that initiates communication and enables the development of mutual feelings. Throughout history, the tradition of gift-giving has also served as an important tool for maintaining relations between individuals and societies. In addition to people giving gifts to each other for various reasons, states have also officially presented gifts to each other in order to improve relations. The tradition of gifting has been practiced in state organizations since ancient times. These official gifts are encountered in the Ottoman Empire period as well as in many other periods. It is understood from the existing records that inter-state exchanges of gifts usually took place during the change of the throne and visits to the country. Ottoman-German relations, which are the subject of this article's research, continued in a friendly manner until the reign of Sultan Abdülhamid II. With the accession of Sultan Abdülhamid II to the Ottoman throne and the subsequent accession of Wilhelm II as the German Emperor, Ottoman-German relations took on a different dimension and relations developed in many fields such as politics, military and economy. So much so that during Wilhelm II's visit to Istanbul, Sultan Abdülhamid II presented many gifts to Wilhelm II and his wife. In return, Wilhelm II gave many gifts to Abdulhamid II. These exchanges of gifts between states have been of great importance in terms of the continuation of good relations, show of strength, military and economic relations. In this study, the concept of receiving and giving gifts, the place and importance of gift-giving in Turkish culture, as well as the concept of gift-giving in the Ottoman-German diplomacy of the XIX.th century were explained and the historical process of gift-giving was evaluated.

Keywords: Ottoman, German, Abdülhamid II, Wilhelm II, diplomacy, culture, gift.

Giriş

Arapça'da, "yol göstermek, doğru yola iletmek" anlamındaki hidâyet (hüdâ, hedy) kökünden türeyen hediye kelimesinin isim olarak kazandığı mana, yol göstermenin temelinde bulunan lütuf ve iyilikle yakından alakalıdır. Türkçe'de armağan kelimesiyle de belirtilen hediye, genel olarak "insanlar arasında sevgi ve dostluk nişanesi olarak veya muaşeret kaidesi uyarınca karşılıksız verilen nesne" anlamına gelmektedir. Hemen hemen her toplumda görülen hediyeleşme geleneğinin neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir geçmişi vardır (Bardakoğlu, 1998, s. 151).

Divânu Lugâti't-Türk'te hediye; "Oğuzca'da bir yerden zaferle dönen kişinin yakınlarına getirilen armağan" olarak tanımlanmaktadır (Çevik, 2018, s.221). Eski Türkçede hediye için kullanılan diğer kelimeler arasında açığ, ançu armağan, beleg, berne, boşug, ertüt, köybet, kewşen, saçıg, savgat, sinüt, soyurgal, tanuk, tartıg (Şen, 2007, s. 241-252), tuzgu yer almaktadır. Bu kullanımlar Türk lehçelerinde çok nadir kullanılmaktadır (Coşar, 2008, s. 37).

Bir toplumun en önemli kültürel unsurlarından biri hediyeleşmedir demek mümkündür. Türk toplumu gelenek, görenek, inanç, örf ve adetleriyle, zengin bir kültürel mirası günümüze dek muhafaza etmiştir. Modern zamanlarda bazı uygulamalar önemini yitirmiş gibi görünse de hediyeleşme, eskiden günümüze devam eden zenginliklerimizden biridir. Esasen hediye verme kültüründe, insanları mutlu etmek ve onlara maddi ve manevi destek vermek yatar. Hediyeler, sünnet doğum, bayram, nişan, ve düğün (Üçer, 2007, s. 344-345) gibi bireyleri ve toplumu ilgilendiren özel günlerde bir nezaket ifadesi olarak verilmektedir (Kanbir, 2022, s. 63-66).

Tarih boyunca insanlar çeşitli nedenlerle hediyeleşme faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Hediyeleşmenin özellikleri, toplumun yapısına, zamanın şartlarına, geleneklere, göreneklere ve kimliğe göre farklılık göstermektedir. Hediyeleşme adetlerine baktığımızda, insanları memnun etmek ve onlara maddi ve manevi destek vermesinin yanı sıra resmi hediyeleşmenin de oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Özellikle Devletler arasındaki bu tür hediyeleşme örnekleri eski dönemlerden beri sıkça uygulanmaktaydı. Devletler arası diplomatik amaçlı hediyeleşme merasimini genellikle taht değişikliklerinde rastlandığını görmekteyiz. Bilhassa Osmanlı Devleti'nde yöneticiler arasında dahi resmi hediyeleşme faaliyetlerinin yaygın olarak uygulandığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti'ndeki hediyeleşme geleneğinin kökeni antik çağlara dek uzanmaktadır. Zira padişaha ve üst sınıf yöneticilere hediye vermek, geleneksel bir âdetti (Turan, 2002, s. 60; Yıldırım ve Pirende, 2019, s. 311). Osmanlı Devleti'nde, yaygın bir devlet geleneği olarak padişahın huzuruna çıkarken ona hediyeler sunulmaktaydı. Örneğin Kanuni Sultan Süleyman döneminde padişaha muhtelif nedenlerle pîşkeş¹ sunmak gelenek haline gelmiş, padişah için ziyafet veren yöneticilerin yemekten sonra pîşkeş sunmaya başlamasıyla bu anlayış, farklı bir boyut kazanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde diplomatik anlamda hediye kavramı, geleneksel bir tören anlamı taşıyordu. Osmanlı Devleti, Devletler arası ilişkilerini, diplomatik anlayışlar çerçevesinde yürütmüştür. Öyle ki diplomatik ilişki içinde olduğu devletlerin elçilerini kabul ederek, hediyeler göndermiş ve gelen hediyeleri kabul etmiştir. Osmanlı Devleti, gönderdiği hediyelerle askeri ve siyasi gücünü sembolik olarak göstermiştir. Dolayısıyla hediyeler, özelliklerine ve maliyetlerine bağlı olarak bir devletin gücünün ve zenginliğinin yansıması olarak önemli bir işleve sahipti (Hitzel, 2010, s.248). Osmanlı Devleti, gücünü, zenginliğini ve saygınlığını yansıtacak hediyelerin seçimine ehemmiyet göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin hediye politikasının belirlenmesinde diplomatik ilişki içinde olduğu ülkelerle ilişkilerinin seviyesi, önemli bir rol oynamıştır (Uluskan, 2007, s. 75).

Diplomatik hediyeler, zamanın koşullarına göre farklı bir boyut kazanmış ve Devletler arasındaki dengenin korunmasında mühim bir rol oynamıştır. Dahası hediyelerin muhtevası da Devletler arasındaki ilişkilere göre farklılık göstermiştir. Bu elçilik hediyeleri, karşılık verme esasına göre hazırlanmış ve Devletler arasındaki güç ilişkilerine göre değişiklik göstermiştir. Yabancı devletlerin kralları ve elçileri, Osmanlı Devleti'nin dünya siyasetindeki ağırlığına paralel olarak ve bilhassa Osmanlıları memnun etmek için, hediyelerin seçilmesi, hazırlanması ve gönderilmesi sürecinin tamamına özel bir ehemmiyet göstermişlerdir. Barış, uzlaşma, taziye, cülus, düğün, ziyafet ve zafer kutlamaları, hediyelerin değerini doğrudan belirleyen unsurlar arasında yer almıştır. Tüm bu törenler Osmanlı padişahlarına ve üst sınıf yöneticilere verilen hediyelerin değerini ve çeşidini doğrudan belirlemiş ve sunulan hediyelerin sadece dış görünüşleri değil aynı zamanda dikkate değer olmasına da dikkat edilmiştir (Turan, 2002, s. 62-65).

Sonuç olarak Türk kültüründe hediyeleşme, insanların ilişkilerini belirleyecek kadar önem teşkil etmiş ve insanlar arasında, barış ve dostluk kurulmasını sağlamıştır.

¹ Pîşkeş, Osmanlı bürokrasisinde üst yönetim sınıfına takdim edilen hediye için ifade edilen terimdir. Bkz. Filiz Karaca, "Pîşkeş", DİA, TDV, C. 34, İstanbul, 2007, s. 294.

1. Osmanlı Devleti'nde Hediye Geleneği

Osmanlı Devleti'nde, devlet adamlarının hediyeleşme geleneğinin kökeninin, Osman Gazi dönemine kadar uzandığı, dönemi anlatan kaynaklardan anlaşılmaktadır. Osman Gazi'nin muhtelif sebeplerle beyler, komutanlar, dervişler ve Bizans Tekfurlarıyla hediyeleştiği bilinmektedir (Öztürk, 2007, s.49-52). Örneğin Osman Gazi'nin rüyasını yorumlayan Şeyh Edebalı, o sırada hazır bulunan Turgud adlı bir derviş Osman Bey'e "Ya Osman, sana padişahlık verildi, şükran olarak bize ne verirsin?" diye sorar. Osman Bey, "Sana bir şehir vereyim" şeklinde karşılık verince derviş, "Şu köyceyize de razıyım, bana bir mektup ver" demiştir. Osman Gazi de ona; Ben yazı yazmayı bilmem, bir su kabı ile bir kılıcım var. Onları nişan olsun diye sana vereyim. Benim evladım onları senin elinde görüp ibka etsinler." şeklinde cevap vermiştir. Bu kapsamda daha sonra padişahın o köyü ziyaret ettiği sırada, bir dervişin oğluna ihsanda bulunduğu Âşık Paşazâde tarafından kaleme alınan eserde belirtilmiştir (Paşazade, 2010, s. 49-50). Âşık Paşazâde'ye göre, Osman Gazi 1288 yılında Karacahisar'ı kuşatma altına aldıktan sonra kardeşinin oğlu Aktemur, Anadolu Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubat'a pek çok hediye ile birlikte gönderilmiştir. Bu durumdan oldukça memnun olan padişah, Aktemur'a hediyeler verdiği gibi Osman Gaziye de bir sancak ve sancakla ilgili eşyalar, savaş için silahlar ve iyi atlar hediye etmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında beyler ve komutanlar, Osman Bey'e "sağrak" olarak adlandırılan bir içecek sunarak, ona bağlılıklarını göstermişlerdir. Osmanlı Devleti'nde, daha sonraki dönemlerde de geleneksel hediye verme yöntemlerinin sürdüğünü kroniklerden öğrenmekteyiz (Açıkgöz, 2012, s. 31).

Osmanlı sultanlarına pîşkeş ya da hediye takdim edildiğine dair pek çok kayıt da günümüze ulaşmış durumdadır. Örneğin Sadrazam Hüseyin Paşa, Kurban Bayramından dolayı Sultan II. Ahmed'e pek çok eşya hediye etmiştir (BOA, TSMA. D. nr. 15-1, s. 46). Yine Kurban Bayramı hediyesi olarak Boğdan Voyvodası tarafından eşya ve para hediye edildiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bu hediyeler arasında, Anber-i halis, Semur kürk (BOA, TSMA. D. nr. 15-1, s. 47), kebir zümrüt düğme, Sim Kebir kalkan saati, İngiliz işi çekmece saati, Münakkaş sim kebir çekmece gibi birçok eşya yer almıştır (BOA, TSMA. D. nr. 15-1, s. 40). Benzer şekilde Kemankeş Kara Mustafa Paşa ile Şam Kadısı Şaban Efendi tarafından Sultan IV. Murat'a Al Canfes, Siyah Canfes, Al Serbend, Yeşil Serbend gibi birçok hediye takdim edilmiştir (BOA, TSMA. D. nr. 525, s. 3). Yine Kaymakam Bayram Paşa tarafından Sultan IV. Murat'a Mu'tellâ çuka kuşak, Kıbrız beyaz kuşak, Yemeni alaca çarşaf gibi birçok hediye takdim edilmiştir (BOA, TSMA. D. nr. 525, s. 4). I. Murat'ın oğlu Şehzade Bayezid ile Germiyanoglu'nun kızıyla düğününde (1381-1382), komşu beyler ve yabancı hükümdarlar tarafından seçkin atlar, develer, gulâmlar, cariyeler ve filoriler de dahil olmak üzere muhtelif hediyeler gönderilmiştir (Açıkgöz, 2012, s.31). II. Mehmed'in çocukları Şehzade Bayezid ve Mustafa Çelebi ile II. Bayezid'in üç şehzadesinin sünnet düğünlerinde de ülkenin her tarafına haber gönderilmiş ve ülkenin her tarafından beyler düğüne gelerek muhtelif hediyeler takdim etmişlerdir. Bu hediyeler arasında, Destâr, Bursa Zerbabı 9 top, Defa inci ile müzeyyen 1 çift çizme, inci ile müzeyyen 1 çift çizme münakkaş peşgir, sim saplı ustura vb. yer almıştır (BOA, TSMA, D. nr. 7857).

Bununla birlikte II. Murat, Düzmece Mustafa olayını çözdükten sonra Bursa'ya geldiğinde, şehir halkı onu karşılamak için toplanmış, ayan ve ileri gelenler padişaha pîşkeş olarak elbiseler takdim etmişlerdir (Hadîdî, 1991, s. 165). Kuruluş döneminden itibaren sadece padişahla tanışma ve evlenme fırsatı değil, aynı zamanda fetih yoluyla sınırların genişlemesine paralel olarak gelirlerin artması, hazinenin savaş ganimetleriyle dolması (Sayın, 2000, s. 21) ve buna bağlı olarak yabancı hükümdarlar tarafından zafer sonrası hediyeler takdim edilmiştir (Açıkgöz, 2012, s. 32).

Saltanat hediyeleri geleneksel olarak ilişkilerini güçlendirmek ve dayanışma ruhunu geliştirmek için padişah gibi büyüklere dostluk, barış, itaat, sadakatin ifadesi olarak takdim edilmiştir. Örneğin I. Murat Niş kalesini fethettiğinde, Niş hükümdarı pîşkeşler ve filoriler ile üç yıllığına haraç göndermek zorunda kalarak onlarla barış yapmıştır (Açıkgöz, 2012, s. 34). Erdel Voyvodası Zapolya, Kanuni Sultan Süleyman'a itaatini ve bağlılığını göstermek için ona pîşkeşler takdim etmiştir (Azamat, 1992, s. 142). Tursun Bey Tarihi'nde, pîşkeşin bir teşekkür olarak sunulması şu şekilde geçmektedir: 1463 yılında Karaman Beyi İbrahim Bey öldüğünde, yerine Akkoyunlu Beyi Uzun Hasan'ın yardımıyla büyük oğlu İshak Bey geçmiştir. Bunun üzerine ikinci oğlu Pir Ahmet de Osmanlı Devleti'ne başvurarak Karaman tahtına çıkması için yardım istemiştir. Padişah, onu Antalya Sancak Beyi Hamza Bey ile birlikte Karaman'a yollamıştır. Böylece İshak Bey, Uzun Hasan'a sığınmış ve Pir Ahmet Karaman'ın hâkimi olmuş ve aldığı yardıma karşılık olarak padişaha birkaç vilayeti pîşkeş olarak takdim etmiştir (Kılıç, 2003, s. 101). Bu dönemde Osmanlı Sultanları, bir yandan orduyu hediye ve ihsanlarla, valileri de iltifatlarla ödüllendirerek merkeze bağlamamıştır. Öte yandan hediyeler ve bu durumla gelişen dostlukların sonunda evlilikler gerçekleştirilerek, diğer devletlerle ilişkileri güçlendirmeye çalışmışlardır. Örneğin II. Murat, Çelebi Mustafa (Düzmece Mustafa) olayında büyük mücadele göstermesinde ön plana çıkan beylere ve komutanlara önemli hediyeler vermiştir (Sayın, 2000, s. 40-41). II. Bayezid döneminde, Hindistan ve Mısır hükümdarları tarafından gönderilen elçiler, önemli hediyelerle gelmişlerdir. Buna karşılık Osmanlı Devleti tarafından da Avrupa, Asya ve Afrika'ya elçiler ve hediyeler gönderilmiş ve diğer ülkelerle iyi ilişkilerin sürdürülmesi istenmiştir. Bu dönemin önemli politikaları arasında II. Bayezid'in kızını Uzun Hasan'ın torunu ve

Akkoyunlu Devleti'nin varisi Ahmet Mirza ile evlendirmesi ve Cem Sultan'ın kızını Memlûk sultanı Nasır Muhammed bin Kayıtbay ile evlendirmesi yer almaktadır (Açıkgöz, 2012, s.35).

Padişahlara sunulan hediyelerin yanı sıra Osmanlı Devleti'nde devlet adamlarına ve komutanlara da hediyeler verilmiştir.. Örneğin, Yavuz Sultan Selim, İlyas, Oruç ve Hızır (Hayreddin) Reislere denizdeki başarılarından dolayı önemli hediyeler vermiştir (Bilgin, 2013, s. 22-23). Geleneksel uygulamalarda varlığı bilinen ve kaynaklarda adı geçen hükümdarlara hediye sunma ya da pîşkeşin ilk defa bir kanunnameye bahsedilmesi ise II. Mehmet dönemine rastlamaktadır. Devletin teşkilat ve teşrifat kurallarını ilk kez derleyen Fatih Sultan Mehmet'in Kanunname'sinde (Özcan, 1982, s. 7), hem haraç ve âdet-i ağnam gibi vergilerden hem de 'pîşkeş'ten bahsedilmektedir. "Ve vüzerâm oniki kerre yüzbin akçe ile olalar, hâs ol mikdâr ta'yin oluna. Ve anlara âyide benim rikâb-ı hümayûnuma her nereden haraç ve âdet-i ağnamdan ve pîşkeş gelürse vüzerama ve defterdarlarım dahi hisseleri gelsün." (Doğan, 2002, s. 37). Bu kanunnamenin bir başka yerinde de; "Ve defterdârlarımın âyidesi, havâss-ı hümayûnumdan gerek iltizâm ve gerek emânet ile umenâya virilen hâslar kaç yük ise yük başına bin akça hakk-ı imzâ alalar. Ve mutlaka hazîne-i âmireme akça teslîm olundukda, bin akçadan yirmi akça kesr-i mîzâm alalar. Ve defterdârlara hidmet iden küttâba dahi hakk-ı kitâbet alalar. Ve havâss-ı hümayûnum a'şârından defterdârlarım me'kûlatına muâvenet ideler. Ve cenâb-ı şerifime her ne yerden pîşkeş gelse vüzerâma ve defterdârlarım hisse vireler." (Özcan, 2003, s. 21) şeklinde geçmektedir. Böylece Fâtih Kanûnnâmesi'ne dek uzanan bir zaman diliminde padişah ve yüksek rütbeli memurlar, kanunla pîşkeş elde sahibi olabilmişlerdir. Dolayısıyla bu dönemden itibaren kanunlar çerçevesinde padişah ve devlet erkânına, pîşkeş verildiği görülmektedir (Doğan, 2002, s. 37).

Hediyeleşme sadece padişah ve yüksek rütbeli memurlar arasında değil aynı zamanda alt düzey devlet görevlileri arasında da yaygındı. Her ne kadar XVI. yüzyılın ortalarından itibaren kaynaklarda rüşvet eleştirilse de bazı devlet görevlileri bir göreve atandıklarında ya da görev süreleri uzatıldığında padişahlara, sadrazamlara ve sadaret kethüdalarına "câize" adı verilen bir tür makam vergisi ve başta reisülküttap olmak üzere daha düşük rütbeli memurlara ise "avâid, "pîşkeş" ve "hediye" vermelerinin kanun, nizam ve örfün bir gereği olarak uygulandığı görülmektedir (Çelik, 2006, s.31-32). Bu gelenekler, Osmanlı mali idare sistemi içinde konumlandırılmış ve Ortadoğu ülkelerindeki uygulamaları devralacak şekilde gelişmiştir. Nitekim Naima, 17. yüzyılın ortalarındaki durumu değerlendirirken, devlet dairelerinin tevcihinden para toplama uygulamasının eski devletlerde ve diğer ülkelerde de rastlanan bir uygulama olduğunu, bunun ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığını belirtmekte ve belli sınırlar çerçevesinde gizli bir şekilde yapılması gerektiğini tavsiye etmektedir (Doğan, 2002, s. 46).

1.1. 19. Yüzyılda Osmanlı-Alman İlişkileri

Denge politikası, özellikle 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin dış politikasında önemli bir yer tutmuştur. Bu dönemde Fransa ve İngiltere, Osmanlı Devleti'nin bu politikasındaki ana aktörler olarak öne çıkmıştır. Osmanlı Devleti, İngilizler için Hindistan yolunu Rusya'dan muhafaza eden bir güç ve yolu da tampon bölge olarak gördüğünden dolayı bölgedeki Osmanlı varlığı desteklenmiştir. Bu nedenle İngilizler, bölgedeki Osmanlı varlığını desteklemiştir. Ne var ki bu durum, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile önemli ölçüde değişmeye başlamıştır. İngiltere ve Fransa, Berlin Konferansı'ndan sonra Osmanlı topraklarına yönelik yayılcı politikalar benimsemeye başlamışlardır (Mahmut Muhtar Paşa, 1999, s. 59-61). Öyle ki İngilizler tarafından 1878'de Kıbrıs (Menekşe, 2013, s.317) 1882'de Mısır ilhak edilmiştir (Özçelik ve Öztürk, 2021, s. 488). Fransa ise denge politikasının ana aktörlerinden biri haline gelmiş ve 1881'de Tunus'u işgal etmiştir (Uzunçarşılı, 1954, s. 559). Fransa ve İngiltere'nin Osmanlı topraklarına yönelik bu yayılcı politikaları, Osmanlı Devleti'nde denge politikası için yeni bir aktör bulma ihtiyacını doğurmuştur. Almanya, Berlin Konferansı'nda tarafsız bir yaklaşım sergilediğinden dolayı en uygun seçenek olarak görülmüş ve Osmanlı Devleti 1878'den itibaren Almanya'ya yaklaşıma başlamıştır (Altıntaş, 2012, s.183-184).

1871'de Alman İmparatorluğu'nun kurulmasıyla Almanya, özellikle sanayi alanında önemli bir kalkınma yaşamıştır (Ermağan, 2022, s. 76; Artar ve Baysoy, 2020, s. 3). Bu da hammadde ve pazar arayışını Almanya'nın önceliklerinden biri haline getirmiştir. (Yılmaz, 2013, s. 291). Osmanlı Devleti, Almanya'nın barışçıl bir genişleme politikasıyla ekonomik bir etki alanı oluşturma girişimleri için en uygun hedef olarak görülmüştür. Almanya ile Osmanlı Devleti arasındaki yakın ilişkiler, 1882 yılında Otto von Köhler başkanlığındaki bir Alman askeri heyetinin Sultan Abdülhamid'in isteği üzerine İstanbul'a gönderilmesiyle başlamıştır (Eraslan, 2019, s. 132; Alkan, 2016, s. 899). II. Wilhelm'in Alman tahtına geçmesiyle Osmanlı-Alman ilişkileri farklı bir boyut kazanmıştır. Wilhelm, Almanya'yı küresel bir güç haline getirmek amacıyla dünya siyasetinde aktif bir rol oynamış ve bu hedefe ulaşmak için Osmanlı Devleti'ne ilgi göstermiştir. (Soy, 2005, s.105-106; Felekoğlu, 2020, s. 25).

1.1.1. 19. Yüzyılda Osmanlı-Alman İlişkilerinde Hediyeleşme

Çalışmanın önemli bir bölümünü Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yer alan belgeler oluşturmaktadır. Bu arşivde yapılan araştırmalar, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda başta Almanya olmak üzere çeşitli devletlerle olan hediyeleşme örneklerine ışık tutmaktadır. Devletler arasındaki hediyeleşmenin diplomatik ilişkilerdeki

önemine vurgu yapmak amacıyla bu kayıtlardan bazıları çalışmada kullanılmıştır. Örneğin, 1881 tarihli belgede; Alman İmparatoru II. Wilhelm'in, Sultan Abdülhamid'in kendisine kılıç hediye etmesinden dolayı duyduğu memnuniyeti ve yaverinin payitahtta bulunduğu sürede gördüğü yakınlık ve dostluktan dolayı teşekkür ettiği belirtilmektedir (BOA, Y.PRK.NMH., 1/90). 1882 tarihli başka bir belgede; Alman İmparatoru tarafından, Sultan II. Abdülhamid'e hediye ettiği Kartal nişanlarının padişaha takdim edildiği anlaşılmaktadır (BOA, Y.PRK.EŞA., 3/9). 18 Şubat 1882 tarihli belgede; Sultan II. Abdülhamid tarafından yüksek imtiyazlı nişan vermesinden dolayı Alman İmparatoru teşekkür etmiş ve buna karşılık olarak Alman İmparatoru, Sultan Abdülhamid'e Agel Novar nişanı ile Agel Roj nişanı verdiği anlaşılmaktadır (Tercüman-ı Hakikat, 1898, s.2; BOA, Y.A.RES., 14/67).

Özellikle II. Wilhelm döneminde Osmanlı-Alman ilişkilerinde sıkça karşılıklı hediyeleşmelerin yaşandığı belgelerde yer almaktadır. 9 Haziran 1882 tarihli belgede, Sultan II. Abdülhamid, Alman İmparator ve İmparatoriçesine at hediye ettiği (BOA, Y.PRK.NMH., 2/32). 1 Temmuz 1882 tarihli belgede; Sultan II. Abdülhamid tarafından hediye edilen iki Arap atına karşılık imparatoriçe teşekkür ettiği görülmüştür (BOA, Y.PRK.NMH., 2/33). 13 Aralık 1882 tarihli belgede; Alman İmparatoru'nun, Sultan Abdülhamid'den gördüğü yakınlık ve muameleden hayli etkilendiği ve bu ziyaret hatırası olarak bir fotoğraf makinesi hediye ettiği görülmüştür (BOA, Y.PRK.M., 4/70). 14 Temmuz 1885 tarihli belgede; karşılıklı sevgi ve dostluğa jest olsun diye 4 adet araba beygirinin hediye etmesi nedeniyle II. Abdülhamid'in, Alman İmparatoruna teşekkür ettiği görülmüştür (BOA, Y.PRK.NMH., 3/18). 2 Ocak 1891 tarihli belgede; Alman İmparatoru'nun, II. Abdülhamid'e dostluk nişanesi olarak bir kılıç hediye etmek ve Frederick Karl zırhlısının kurtarılması konusunda gösterilen yakın ilgi ve gayretlerinden dolayı teşekkür etmek için İstanbul'a memur gönderildiği anlaşılmaktadır (BOA, Y.PRK.NMH., 4/94). 31 Mart 1892 tarihli belgede; Sultan II. Abdülhamid, Alman İmparator ve İmparatoriçesine nişan ve mücevherler hediye etmiş Alman İmparatoru'nun ise Sultan Abdülhamid'e albüm hediye ettiği (BOA, Y.PRK.EŞA., 15/64) 14 Ağustos 1892 tarihli kayıttan; II. Abdülhamid, Alman devlet adamı Prens Bismark'a İstanbul'a yaptığı seyahat hatırası olarak altın madalya hediye ettiği görülmüştür. Bu hediyeden dolayı Bismark, II. Abdülhamid'e teşekkür etmiştir (BOA, Y. PRK.DFE., 1/26). Bu hediyeleşme örnekleri, Osmanlı Devleti'nin siyasi ilişkilerinin gelişmesine önem verdiğini göstermektedir.

Tüm bunların yanı sıra 15 Temmuz 1893 tarihli belgede; aralarındaki hediyeleşmeden dolayı Sultan Abdülhamid'in, Alman başvekiline cevap olarak gönderdiği mektuptan başvekilin oldukça memnun olduğu anlaşılmaktadır (BOA, Y.PRK.HR., 17/65). 18 Ekim 1894 tarihli belgede; Sultan II. Abdülhamid ile Alman İmparatoru II. Wilhelm ile karşılıklı hediyeleştikleri görülmektedir (BOA, Y.PRK.TŞF., 4/7). 2 Mart 1897 tarihli belgede; Alman İmparatoru I. Wilhelm'in kurduğu silah müzesine eski Osmanlı silahlarından hediye edildiği takdirde İmparator'un memnun kalacağı düşünüldüğü için bunun silah müzhanesi müdürü tarafından teklif edildiği anlaşılmıştır. Bu olayın, ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayacağı ifade edilmiştir (BOA, Y.PRK.EŞA., 26/32). 10 Mayıs 1899 tarihli belgede; Alman İmparatoru tarafından, Sultan Abdülhamid'e seri ateşli toplar hediye edilerek Krupp Fabrikası'nda denemeleri yapıldığı anlaşılmaktadır (BOA, Y.PRK.BŞK., 59/42). 15 Şubat 1900 tarihli belgede; Sultan Abdülhamid tarafından Alman İmparatoru'nun Selahaddin Eyyubî'nin türbesini ziyaretin hatırası olarak türbeye konulmak üzere tunçtan yaptırdığı çiçek taç hediye ettiği görülmüştür (BOA, Y.PRK.EŞA., 34/96). Sonuç olarak bir teşekkür göstergesi olarak Alman imparatoru ve Osmanlı padişahının birbirine karşılıklı hediyeler vermesi, Devletler arası ilişkilerin gelişmesinde ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Osmanlı Devleti'nin sadece Almanya ile değil aynı zamanda diğer devletlerle de benzer ilişkiler kurduğu görülmektedir. Örneğin 9 Ekim 1884 tarihli belgede; Rusya Devleti tarafından Sultan Abdülhamid'e Karadağ Bey'ine verdiği saraya karşılık büyük bir hediye gönderilerek birinci nişandan bir adet hediye ettiği görülmektedir (BOA, Y. PRK.SGE., 2/44). 31 Mart 1887 tarihli belgede; Jorj Caneto isimli şahıs, kendisine ecdadından intikal eden ve İstanbul'un fethi esnasında imparator olan Konstantin Paleogos'a ait kılıcı babasının vasiyeti üzerine Sultan II. Abdülhamid'e verilmek üzere hediye ettiği (BOA, TS.MA.E., 541/44) 26 Temmuz 1893 tarihli belgede ise Romanya kralının, Sultan Abdülhamid ile karşılıklı hediyeleşmeleri neticesinde teşekkür ettiği anlaşılmaktadır (BOA, Y.PRK.HR., 17/69). Sonuç olarak yukarıda detaylı bir şekilde incelemeye çalıştığımız belgelerde hediye, sosyal ilişkilerin ayrılmaz bir parçası olduğu, sevgi ve dostluğun sembolü ve tarafları birbirine bağlayan bir güç olduğu anlaşılmaktadır. Belgelerde, Devletler arası diplomasisinin hediyeleşme merasiminin genellikle taht değişiklikleri ve başka ülkeyi seyahatleri sırasında gerçekleştiği görülmektedir. Devletler arasındaki hediyeleşme, güç gösterisi, barışın devamı, ikili ilişkilerin sürdürülmesi, ekonomik ve siyasi uzlaşma gibi birçok hususa katkı sağlamıştır.

1.2. 19. Yüzyıl Osmanlı-Alman Diplomasinde Hediyeleşme Süreci

Sultan II. Abdülhamid döneminde Osmanlı Devleti ile Almanya arasındaki ilişkiler, karşılıklı diplomatik ziyaretlerle daha da güçlenmiştir. Bu çerçevede Alman İmparatoru II. Wilhelm, 1889 ve 1898 yıllarında İstanbul'a iki kez resmi ziyarette bulunmuştur. İlk ziyareti Osmanlı-Alman ilişkilerinin temellerinin atıldığı bir başlangıç niteliği taşıırken, 1898 yılındaki ikinci ziyareti, bu ilişkilerin en üst seviyeye ulaştığı bir döneme denk gelmektedir. Bu ikinci ziyaret, II. Wilhelm'in, Sultan

Abdülhamid tarafından beş gün boyunca İstanbul'da misafir edildiği ve iki ülke arasındaki siyasi ve askeri bağların daha da güçlendirildiği önemli bir diplomatik olaydır. Alman İmparatorluğu'nun Osmanlı Devleti üzerindeki etkisini artırmayı hedefleyen bu ziyaret, iki devlet arasındaki ilişkilerde de bir dönüm noktası oluşturmuştur. Ziyaret sırasında Alman İmparator II. Wilhelm ve eşi Augusta Victoria'ya Sultan tarafından birçok kıymetli hediye takdim edilmiş ve II. Wilhelm de aynı şekilde karşılık vererek değerli hediyeler sunmuştur (Sabah, 1898, s. 1; Karacagil, 2014, s. 77-79). İstanbul'daki birçok gazete, Alman İmparator II. Wilhelm ve eşi Augusta Victoria'nın İstanbul'da geçirdiği beş günün teferruatını, noktası noktasına kaydetmişlerdir. Haber olarak, ziyafetleri, Yedikule surunun seyrini, Tarabya ve Boğaziçi gezisini ve Hereke seyahatini tasvir etmişlerdir (Sabah, 1898, s.2). Sultan II. Abdülhamid'in seyahati haber alınca, hemen imalatını emrettiği ve hazırlıklar kısmında değinilen madalyalar, Osmanlı Devleti tarafından seyahatin hatırası olması için hazırlanan ilk hediyelerdir. Bunların yanı sıra Sultan II. Abdülhamid tarafından II. Wilhelm'e Hanedan-ı Âli Osmanî ve İmparatoriçeye de murassa Şefkat Nişanı takdim edilmiştir (Ayyıldız, 2008, s. 179-180).

II. Wilhelm, İstanbul'daki ilk günlerinde Sultan II. Abdülhamid'e, babası I. Frederick'in ve eşi Augusta Victoria'nın değerli taşlarla süslenmiş birer küçük heykelini hediye etmiştir. Ayrıca 94 cm'lik bir heykel daha General Von Kassel aracılığıyla Sultan'a takdim edilmiştir. Ziyaret sırasında sadece Sultan adına değil, İstanbul şehrini temsilen de Alman İmparatoruna hediyeler sunulmuştur. İstanbul halkı adına da İmparator II. Wilhelm'e bir gümüş vazo ve çiçek Şehremini Rıdvan Paşa ve mektupçusu Emrullah Bey tarafından takdim edilmiştir. Bu hediye takdimine Sabah gazetesi "Dersaadet Ahalisi Namına Tekaddüme" başlığı adı altında yer vermiştir. (Sabah, 1898, s. 2). Hediyein verilmesi sırasında Rıdvan Paşa bir konuşma yapmıştır. Söz konusu konuşma aşağıdaki şekilde yer almıştır:

"Zat-ı Âli İmparatorîlerinin Dersaadett'e vuku bulan ikinci seyahatleri, metbû'-ı mufahhamımız padişah-ı me'âli-penah efendimiz hazretleri hakk-ı âlilerinde derkâr olan kemâl-i teveccüh ve muhabbet-i İmparatorîleri'nin ve Saltanat-ı Seniyye ile Almanya'yı yekdiğerine rabt eden münâsebât-ı dostanenin bir nişane-i cedîdidir.

Muvâsalat-ı âli menakkabet-it İmparatorîleri bütün sekine-i payitaht- Saltanat-ı Seniyye'ce mucib-i şeref ve surûr olmuştur. Bendeniz payitaht-ı Saltanat-ı Seniyye ahalisi namına zât-ı haşmetpenahîlerine arz-ı teşekkürât eylerim.

Zât-ı me 'ali-i sami-i hazreti İmparatorî cenab-ı âlisinden metbu '-ı müfahhamımız Şevketlü Padişahımız Efendimiz Hazretleri haklarında ibrâz buyrulan me'serr-i musâffât-ı kâmile bilcümle Osmanlıların kalbini hiss-i takdir ve mahmedet ile imlâ eyledi. Bahusus bundan dokuz sene evvel payitaht-ı Saltanat-ı Seniyye'yi ziyaret etmişler iken bu def'a da zât-ı âli-i İmparatorîleri'ne refâkat etmeği emel buyurmuş olan haşmetlü İmparatoriçe Hazretleri'nin şu mu'amele-i hâtır-şinâsâneleri ahalimizin kalbindeki hissiyât-ı takdir ve mahmedeti dubâla eylemiştir.

Ziyaret-i Vâkı 'anın uyandırdığı hiss-i ihtirâm-ı fevkalade sevkyledir ki ahali-i payitaht-ı Saltanat-ı Seniyye bu yadigârı nişâne-i şükân ve mahmedet olarak hâk-pâ-yı âli-i hazret-i İmparatorîleri'ne takdim ediyorlar.

Kezalik cihanın her yerinde revâyih-i latifesi ile ma 'ruf olan ezhâr-ı Şark'tan tertîb edilmiş şu güzel çiçek demetinin de haşmetlü İmparatoriçe Hazretleri'ne nihâde-i mevki '-i kabul olmasını da ahalimiz namına istirham eylerim.

Ahalimizin hak-ı âli-i İmparatorlarîleri'nde muhafâza ettikleri hiss-i ihtirâm ve meserretin hâk-pâ-yı cenâb-ı İmparatorîleri'ne arz ve beyanına taraf-ı eşref-i hazret-i cihândârî'den me'mûr buyrulmuş olmaklığım kullarınca medâr-ı mefharet-i azîmedir (Tercüman-ı Hakikat , 1989, s. 2).

Dikkatli bir şekilde konuşmayı dinleyen II. Wilhelm, hediyeyi kabul edip, Rıdvan Paşa'dan bütün İstanbul ahalisine memnun olduklarını iletmesini istemiştir. Keza Sabah gazetesinde bahsedilen "Bir Hediye-i Nadîde" başlığıyla yer verilen, İmparatoriçe Hazretleri için özenle hazırlanmış bir diğer hediye de Kaşot Adası Kaymakamı Ali Nesib Bey'in kızı ve Şûrâ-yı Devlet Evrak Odası Halifesi İbrahim Rasim Bey'in kızı Behire Hanım tarafından Sanayi-i Nefise kadınlarınca sık işlenen bir yastıktır. Mavi kumaş üzerine kıvrıcık iğne ile işlenerek hazırlanan bu yastığın üzerinde, II. Wilhelm'in bir yağlı boya fotoğrafı örnek alınmış ve renk renk ipliklerle meydana getirilmiştir. Avrupa'da bile bir örneğine nadiren rastlanılan bu yastığın üzerine, "Haşmetli Almanya İmparatoriçesi Hazretlerinin İstanbul'a teşriflerinin bir hatırası olmak üzere İmparatoriçe Hazretlerine bir yadigâr-ı naçizanemdir." yazısı yazılarak Alman sefarethanesi aracılığıyla İmparatoriçeye takdim edilmiştir. Yine Haremi Hümayun ziyaretleri sırasında, İmparatoriçeye, Sultan II. Abdülhamid tarafından oldukça değerli bir gerdanlık hediye edilmiştir. İmparator ve İmparatoriçenin İstanbul'u ikinci kere ziyaretinin anısı olarak Robert tarafından Alman ve Osmanlı bayrakları şeklinde oldukça güzel boyunbağı iğnesi hazırlanarak, Alman ve Osmanlı memurlarına verilmiştir (Sabah, 1898, s. 2).

Ayrıca II. Abdülhamid'e, II. Wilhelm tarafından Prusya Kralı, Büyük Fredrick'e ait olduğu sanılan maddi ve manevi değeri olan bir baston hediye edilmiştir. Prusya Kraliyet ailesi için önemli olan bu denli değerli bir eşya ilk defa birisine hediye edilmesi bakımından önem teşkil etmektedir. İmparatoriçe Augusta Victoria ise Sultan II. Abdülhamid'e Berlin Porselen

Fabrikasında imal edilmiş, değerli bir çay takımı takdim etmiştir. Sultan II. Abdülhamid ise bu değerli hediyeleri karşılıksız bırakmayarak iki adet kayık hediye etmiştir. Aynı şekilde Sultan tarafından, İmparatoriçe Hazretlerine pırlantalarla süslenmiş bir çengelli iğne ve Hereke fabrikasına ait porselen fabrikasından ürünler hediye edilmiştir (Çelik, 2020, s. 82-83). Hereke fabrikasını ziyaret sırasında II. Wilhelm ve eşi fabrikanın kendi imalatı olan halıları çok beğendiği için bu halılardan kendilerine de hediye edilmiştir (Tarik, 1898, s. 2).

II. Wilhelm'in İstanbul'da bulunduğu süre zarfında yine II. Abdülhamid tarafından kendisine iki değerli tablo da hediye edilmiştir (Sabah, 1898, s. 2). II. Wilhelm'in, Sultan II. Abdülhamid'in yanı sıra kendine mihmandar olarak atanan kişilere de pek çok hediye vermiştir. Tercüman-ı Hakikat gazetesinde bahsedilen "Hedâyâ-yı İmparatorrî" başlığında, II. Wilhelm tarafından Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'ya altından yapılmış sigara kutusu verilmiştir. Bu kutunun üzeri değerli taşlarla süslenmiş olup, Alman İmparatorunun minyatürü ve arması işlenmiştir. Yine II. Wilhelm Alman sefreti tercümanı Mösyö Testa'ya değerli taşlarla süslenmiş bir tütün kutusu hediye etmiştir (Tercüman-ı Hakikat, 1898, s. 2).

Bu süreçte hem Sultan II. Abdülhamid hem de II. Wilhelm birçok kişiye hediyeler ve nişanlar dağıtarak dostluğu pekiştirmişlerdir. II. Wilhelm, Ziyaretinin bir anısı olarak, kendi planladığı bir çeşme yaptırmak istediğini de Sultan Abdülhamid'e iletmıştır. Bu plan, Sultan II. Abdülhamid tarafından kabul edilmiş olup, nerede yapılacağı kesinleştikten sonra Berlin'den gelen mühendisler ve mimarlar çeşmeyi inşa etmeye başlamışlardır (Sabah, 1898, s. 1).

Nitekim bu iki devlet arasındaki iyi ilişkiler uzun yıllara dayanmaktadır. Sultan II. Abdülhamid ve II. Wilhelm dönemindeki iyi ilişkiler II. Wilhelm'in İstanbul'u ziyaret etmesiyle pekişerek, Osmanlı ve Alman hükümetleri arasındaki bağ ve dostluğu pekiştirmiştir. Bu politikanın amacının barışı sürdürmek olduğunu ve hediyeleşmenin de yakınlaşmayı artırdığını söylemek mümkündür.

Sonuç

Geleneksel toplumlarda hediyeler, saygı, lütuf, iyi niyet, yardım, cömertlik ve sosyalleşme sembolleri olup, sosyal ilişkilerin vazgeçilmez bir parçasını oluşturlardı. Yaklaşık olarak insanlık tarihi kadar bir geçmişe sahip olan hediyeleşme geleneği, ilk dönemlerde kişiler arası hizmet, karşılıklı sevgi, saygı veya gönüllü hoş tutma niteliğine sahipti. Ancak zamanla Devlet arası ilişkilerin artmasına bağlı olarak hediye kavramı da yeni bir hüviyet kazanmış oldu. Diplomatik hediyeleşmeler, devletler açısından diplomatik ilişkilerde gücün sembolü ve iyi ilişkilerin sürdürülmesinde sık sık başvurulan yöntemlerden biri olmuştur. Konu bağlamında değerlendirildiğinde, Osmanlı-Alman diplomasisinde hediyeleşme örneklerine, bilhassa II. Abdülhamid ve II. Wilhelm döneminde sıklıkla rastlanmıştır. Bilhassa II. Wilhelm'in İstanbul'u seyahati esnasında II. Abdülhamid tarafından hediyeler takdim edilmiştir. Bu dönemde de Osmanlı Devleti tarafından takdim edilen hediyeler, sadece dönemin estetik ve zevk anlayışını değil aynı zamanda, güç ve gösteriş bakımından derin anlamlar taşımaktaydı.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren hediyeleşme ve amaçlarına yönelik örnekler ve yine çalışmanın dikkat çektiği dönem, özellikle diplomatik ilişkilerin düzenlenmesi açısından hediye sunmanın veya sunulan hediye kabul edilmesi durumlarının önemini bizlere göstermektedir. Bu hediyeleri kabul etmek de diplomatik açıdan birçok önemli mesajlar içermekteydi. Devletler arasındaki hediye alışverişi, duygusallık bağı taşımayan, yönetim politikaları açısından alıcısına verilmek istenen mesajı iletmeye yönelik tercihlerle sunulan politik bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Politik olarak iletilmek istenen mesaj, ikonografik olarak da tarih boyunca, bazen bir minyatürle, bir halıyla bazen bir nişan ya da silahla bazen de birçok usul ve objenin takdimiyle amaçlara hizmet için tercih edildiğini söylemek mümkündür. Osmanlı-Alman arasındaki ilişkilerde hediyeleşme, siyasi ve ekonomik ilişkilerin sürdürülmesine, birbirlerine karşı güç gösterme gibi birçok açıdan önem arz etmektedir.

Sonuç olarak neredeyse her toplumda görülen hediyeleşme geleneği, insanlık tarihi kadar bir geçmişe sahiptir. Hediyeleşme, insan ilişkilerinde, gönül kazanmaktan, karşındakini yüceltmeye ve kıymet bilmekten, birinin hakkına saygı göstermeye dek uzanan birçok insani değer içermektedir.

Kaynakça

TC Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

BOA, TS.MA.E., 541/44.

BOA, TSMA, D. nr. 7857.

BOA, TSMA, D. nr. 15-1.

BOA, TSMA, D. nr. 525.

BOA, Y. PRK.DFE., 1/26.

BOA, Y. PRK.SGE., 2/44.

BOA, Y.A.RES., 14/67.

BOA, Y.PRK.HR., 17/65.

BOA, Y.PRK.EŞA., 26/32.

BOA, Y.PRK.EŞA., 3/9.

BOA, Y.PRK.EŞA., 34/96.

BOA, Y.PRK.HR., 17/69.

BOA, Y.PRK.M., 4/70.

BOA, Y.PRK.NMH., 1/90.

BOA, Y.PRK.NMH., 2/32.

BOA, Y.PRK.NMH., 4/94.

BOA, Y.PRK.TŞF., 4/7.

BOA, Y.PRK.NMH., 3/18.

BOA, Y.PRK.BŞK., 59/42.

BOA, Y.PRK.EŞA., 15/64.

Gazeteler

Tarik, (1898, Kasım 8). Sayı 4615.

Tercüman-ı Hakikat, (1898, Ekim 21). Sayı 1081-6281.

Tercüman-ı Hakikat, (1898, Ekim 22). Sayı 1082-6282.

Sabah, (1898, Ekim 20). Sayı 3205.

Sabah, (1898, Kasım 2). Sayı 3218.

Makaleler ve Araştırma Eserleri

Açıkgöz, F. Ü. (2012). *XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde hediye ve hediyeleşme (Padişahlara sunulan ve padişahların verdiği hediyeler üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Alkan, N. (2016). Alman kaynaklarına göre Çanakkale Savaşı. *Bellefen*, 80(289), 899-938.

Altıntaş, Y. Z. (2012). *Otto Von Bismarck ve Osmanlı'daki inajı*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Artar, T. ve Baysoy, E. (2020). Bismarck döneminden I. Dünya Savaşı'na Alman jeopolitik düşüncesi: Haushofer ve Hitler karşılaştırması. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 30(1), 1-24.

Ayyıldız, N. (2008). *II. Abdülhamid dönemi saray merasimleri*. Doğu Kütüphanesi Yayınları.

Azamat, N. (1992). *Tevarih-i Al-i Osman* (F. Giese, Yay.). Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Bardakoğlu, A. (1998). Hediye. *DİA* (Cilt: 17). İstanbul: TDV.

Bilgin, F. (2013). Mekân ve insan: Gelibolu ve Barbaros Hayreddin Paşa (Osmanlı Devleti'nin Akdeniz hâkimiyeti). *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı Dergisi*, 14, 22-23.

Coşar, A. M. (2008). Türk kültüründe hediyein algılanışı. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 38(38), 34-47.

Çelik, H. (2020). *Türk basınında Alman İmparatoru II. Wilhelm'in 1898 tarihli İstanbul ve Kudüs seyahati*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. .

Çelik, Y. (2006). Tanzimat devrinde rüşvet-hediye ikilemi ve bu alandaki yolsuzlukları önleme çabaları. *Türk Kültürü İnceleme Dergisi*, 15, 25-64

Çevik, G. (2018). Şecere-i Harezmsâhî'de hediye ve hediyeleşme. *Turkish Studies*, 13(28), 217-240.

Doğan, M. (2002). Osmanlı İmparatorluğunda makam vergisi: caize. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 7, 34-74.

Eraslan, C. (2019). Sultan II. Abdülhamid ve politikası üzerine düşünceler. M. Bulut, M. E. Kala, N. Salık ve M. Nar (Ed.), *Sultan Abdülhamid dönemi: Siyaset-iktisat-dış politika-kültür-eğitim* (s. 132) içinde. İzü Yayınları.

Eрмаğan, İ. (2022). Dünya ekonomisinin evrim sürecinde Almanya'nın dördüncü sanayi devrimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (71),75-92.

Felekoğlu, H. (2020). *Almanya'nın tarihi, Avrupa Birliği içindeki rolü ve diğer birlik ülkelerine siyasal ve ekonomik* [Yayımlanmamış Yüksek

- Lisans Tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Hadîdî. (1991). *Tevârih-i Âli Osman* (N. Öztürk, Haz.). Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Hitzel, F. (2010). Diplomatik armağanlar: Osmanlı İmparatorluğu ile Batı Avrupa ülkeleri arasında modern çağda yapılan kültürel değiş tokuş. D. Couto (Ed.), *Harp ve Sulh (Avrupa ve Osmanlılar)* (Ş. Tekeli, Çev.) (s. 248) içinde. Kitap Yayınevi.
- Kanbir, F. (2022). Hediye üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Antropoloji*, 43, 63-66.
- Karaca, F. (2007). Pîşkeş. *DİA* (C. 34). TDV.
- Karacagil, K. (2014). II. Wilhelm'in Osmanlı imparatorluğunu ziyareti ve mihmandarı Mehmed Şakir Paşa'nın günlüğü (1898). *Türkiyat Mecmuası*, 24(2), 77-79.
- Kılıç, R. (2003). Fatih Devri (1451-1481) Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(14), 95-118.
- Mahmut Muhtar Paşa. (1999). *Maziye Bir Nazar: Berlin Antlaşması'ndan harb-i umumiye kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya münasebetleri* (N. Fidan, Çev. ve E. Kılıç, Haz.). Ötüken Yayınları.
- Menekşe, M. (2013). Berlin Konferansı sonrasında Osmanlı-İngiliz ilişkilerinde Kıbrıs meselesi (1878-1923). *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 6(12), 309-325.
- Özcan, A. (1982). Fatih'in teşkilât kanunnâmesi ve nizam-ı âlem için kardeş katli meselesi. *Tarih Dergisi*, (33), 7-56.
- Özcan, A. (Haz), (2003). *Fatih Sultan Mehmed Kânunnâme-i Âl-i Osman (Tahlil ve karşılaştırmalı metin)*. Kitabevi Yayınları.
- Özçelik, F. ve Öztürk, M. (2021). İngiltere'nin Mısır'ı işgali ve "Taçsız Hükümdar" Lord Cromer'in Mısır idaresi (Eylül 1883-Mart 1907). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 477-494.
- Öztürk, N. (2007). Osmanlı Kroniklerinde Hediye Kayıtları (1299-1500). E. G. Naskali & A. Koç (Ed.), *Hediye kitabı* (s. 49-52) içinde. Kitabevi Yayınları.
- Paşazade, Â. (2010). *Tevârih-i Âl-i Osman (Osmanoğullarının tarihi)* (K. Yavuz & M. A. Y. Saraç, Çev.). Mas Matbaacılık.
- Sayın, A. V. (2000). *Tarih-i Mâli: Kuruluşundan Kanunî döneminin sonuna kadar Osmanlı maliye tarihi (1299-1566)*. Maliye Bakanlığı Yayınları.
- Soy, H. B. (2005). Birinci Dünya Savaşı öncesinde "Orta Doğu'da Alman-İngiliz mücadelesi". *Türkiye Günlüğü*, 81, 105-106.
- Şen, M. (2007). Eski ve Orta Türkçede Hediye Kelimeleri. In E. G. Naskali & A. Koç (Eds.), *Hediye kitabı* (s. 241-252) içinde. Kitabevi Yayınları.
- Turan, A. N. (2002). Bir pîşkeş defteri için. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 13(13), 59-74.
- Uluskan, M. (2007). Avusturya imparatoruna gönderilen hediyeler (1665-1699). İçinde E. G. Naskali & A. Koç (Ed.), *Hediye kitabı* (s. 75). içinde. Kitabevi Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1954). Tunus'un 1881'de Fransa tarafından işgaline kadar burada valilik eden Hüseyinî âilesi. *Belleten*, 18(72), 545-580.
- Üçer, M. (2007). Yoklatma. E. G. Naskali & A. Koç (Ed.), *Hediye kitabı* içinde (s. 344-345). Kitabevi Yayınları.
- Yıldırım, E. ve Pirende, G. (2019). Hediye satın alma davranışının A ve B tipi kişilik özelliği açısından incelenmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(1), 310-311.
- Yılmaz, E. (2013). Bern itilâfnâmeleri 1917-1918 (Osmanlı Devleti-İngiltere-Fransa). *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 291-310

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırmacı verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında, her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiklerini beyan eder.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlı olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur. Ayrıca herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.